

Kremenets Regional Humanitarian Pedagogical Academy Taras Shevchenko. Grounded structure, content design, procedure and criteria for performance evaluation design. The basic phases and stages of design and manufacture decorative products of the vine in the process of training future teachers of technology.

Keywords: *art materials processing technology project-based learning, project method, project activity students technological education, basket weaving.*

УДК 378.1 : 373.62

Оршанський Л. В., Ясеницький В. Є.

СУТНІСТЬ, СПЕЦИФІКА ТА ОЗНАКИ ТВОРЧОЇ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ

Творча художньо-трудова діяльність авторами розглядається не лише як аксіологічний аспект процесу та результату естетичного виховання, компонент професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій, а й важлива складова моделі сучасної вищої педагогічної освіти.

У статті розкрито філософський, психологічний і педагогічний контексти понять "творчість", "творчий процес", "творча діяльність" як складних комплексних явищ, детермінованих соціально-психологічними передумовами; розглянуто об'єктивний та суб'єктивний аспекти процесу творчості; виявлено сутність, специфіку, структуру й ознаки творчої художньо-трудової діяльності. Засвоюючи у процесі творчості способи художньо-трудової діяльності, студенти набувають здатності самостійно отримувати не лише знання та вміння, а й досвід організації творчого процесу. Потреба у творчій художньо-трудова діяльності студентів зумовлюється суспільною необхідністю в конкретному естетично довершеному декоративно-ужитковому виробі, стимулює виникнення у них творчих ідей, оригінальних задумів, служить спонукальною силою у творенні нового якісного продукту.

Ключові слова: *особистість, творчість, процес, діяльність, вчитель трудового навчання і технологій.*

Кожній професійній діяльності, у т.ч. художньо-трудова, притаманні елементи творчості, оскільки суб'єкт діяльності творчо мислить, планує роботу, визначає цілі, обирає шляхи досягнення її результатів, здійснює певні дії та операції, створюючи продукт творчої діяльності.

Спочатку стисло зупинимося на аналізі змісту такого місткого й багатогранного поняття, як творчість. Вона, з філософського погляду, є результатом природного розвитку і підвищення рівня складності структур самоорганізації матерії. Американський психолог Г. Уоллес у 1926 р. запропонував феноменологічну схему процесу творчості, що складається з чотирьох етапів: 1) свідомо підготовка, формулювання завдання; 2) неусвідомлений інкубаційний період, переключення, дозрівання; 3) інтуїтивне проникнення в суть завдання, просвітлення, здогадка; 4) перевірка істинності, інтеграція ідей та логічне оформлення [9].

Під творчим процесом розуміється динамічна сукупність спеціальних розумових дій, що утворюють певну системну цілісність, яка дозволяє досягти певного результату. Цей осмислений перетворювальний процес, регулювальником якого є внутрішній світ людини, об'єктивно пов'язаний з пізнавальним процесом, регулювальником якого є зовнішній світ. Продукти творчості реалізуються у предметах, діях і думках, які отримуються під час творчого процесу. Таким чином, творчість виступає як сутнісна характеристика процесу людської діяльності. Сутність творчого процесу полягає в реорганізації отриманого досвіду та формування на його основі нових комбінацій. Творчість призводить до створення

нового, тому продукти творчості – предмети, дії, ідеї тощо – не повторюють раніше відомого.

Розглянемо підходи до вивчення творчості у філософії, психології та педагогіці. У філософській літературі існує декілька підходів до проблеми творчості. Гносеологічний напрям розглядає творчість як продукування і створення нових ідей. Прибічники цього підходу (Є. Жариков, П. Копнін, Д. Маккінон, Ж. Моно, І. Тмілор, В. Шинкарук, І. Фролов, О. Яценко та ін.) характеризують творчість як особливий вид діяльності, що здатна змінити окремі сфери людини – наукову, технічну, технологічну тощо. При цьому творчість розглядається як новизна цієї діяльності у вигляді нових думок, дій, речей, вдосконалених на основі змінюваних об'єктів. Автори аксіологічного підходу (Г. Батищев, І. Бех, М. Злобін, М. Каган, В. Сластьонін та ін.) розглядають творчість крізь призму ціннісного виміру, пов'язаного з суб'єктивною діяльністю людини, розвитком його потреб й інтересів. Автори онтологічного підходу в дослідженні творчості (В. Біблер, С. Гусев, Б. Кедров та ін.) пов'язують творчість з буттям людини у світі, трактують як спосіб, характеристику ставлення людини до світу, що зумовлює самореалізацію творця. Онтологічний підхід до творчості головним вважає відкритість людини та світу один до одного, їх взаємодію, тобто творчість проявляється в “діалозі” людини зі світом.

Творчість у філософському розумінні – це цілеспрямована діяльність людини з перетворення природного і соціального світу відповідно до її потреб та інтересів. Вона розглядається як діяльність, що породжує щось якісне нове і неповторне, відрізняється, оригінальністю й суспільно-історичною унікальністю. Отже, творчість у філософії розглядається як культурно-історичне явище, що надає можливість подолання кінцевості існування людини у світі шляхом створення нової реальності [10, с. 532].

Розлогий перелік критеріїв у визначенні поняття “творчість” подано філософом О. Спіркіним: “Творчість – це розумова і практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, зв'язків, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури. При цьому слід підкреслити, що новизна об'єктивна і соціально значуща, якщо результат дійсно новий в контексті історії. Якщо ж він новий лише для автора, то новизна суб'єктивна і немає суспільного значення” [9, с. 213]. У цьому визначенні, окрім критеріїв оригінальності та новизни, увага звертається на соціально-об'єктивну та суб'єктивну значущість творчості.

Творчість виступає як процес саморозвитку сутнісних сил і здібностей людини у процесі перетворення та пізнання дійсності. До складових творчого процесу психологи відносять: 1) здатність ставити питання, які вимагають нетрадиційної відповіді; 2) уміння бачити проблему; 3) здатність мобілізувати необхідні знання й уміння для розв'язання поставлених завдань та реалізації ідеї; 4) уміння спостерігати й експериментувати; 5) здатність узагальнювати отримані результати і оформляти думки (образи) у вигляді логічних, математичних, художньо-графічних, предметних та інших структур. Водночас ці етапи далеко не завжди представляють собою послідовні акти творчої діяльності, проте вони тісно взаємозв'язані, переплетені один з одним, взаємодіють між собою або навпаки – можуть бути відокремлені один від одного на незначний проміжок часу. Крім цього, вони, певною мірою, відображають реальний творчий процес.

У психології сутність процесу творчості розглядається в двох аспектах: 1) як психологічний процес творення чогось нового; 2) як сукупність властивостей особистості, що забезпечують включеність у цей процес. У процесі творчості психологи особливо підкреслюють роль розумової діяльності людини. Так, Л. Виготський визначає творчість як “діяльність людини, що створює щось нове, незалежно чи буде цей результат творчої діяльності певною річчю зовнішнього світу, або відомою побудовою розуму чи почуття, що живе і виявляється лише в самій людині” [1, с. 34]. У дослідженнях В. Крутецького творчість трактується як специфічний вид людської діяльності, що вимагає вищого ступеня

розвитку творчих здібностей (художні, технічні, наукові й ін.), які проявляються лише в цих видах діяльності [3]. Я. Пономарьов, характеризуючи творчість, вважає, що не можна зводити творчість лише до діяльності людини. На його думку, це загальний атрибут матерії, творчість властива як живій, так і не живій природі, а також людині та суспільству [7].

Зарубіжні вчені (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Д. Т. Нуренберг, Р. Солсо) розглядають творчість як процес “логічно розвинених ідей і осмислення образів, які перетворюють елементи реальності в щось нове” [2, с. 443]. На подібній позиції стоять А. Ньюелл, Г. А. Саймон, Дж. С. Шоу та ін., які, аналізуючи процесуальний аспект творчості, виділяють умови, згідно з якими процес вирішення проблеми можна назвати творчим за таких умов: 1) продукт розумової діяльності відрізняється новизною і цінністю; 2) новизна відображає перетворення або відмову від раніше відомих ідей; 3) розумовий процес характеризується наявністю стійкої мотивації [6].

Педагогічна наука, як і психологія, розглядає два аспекти процесу творчості: 1) об’єктивну, яка визначається його кінцевим результатом; 2) суб’єктивну, яка детермінується самим процесом творчості, навіть якщо кінцевий продукт немає соціальної значущості та новизни. Педагогічна наука підкреслює необхідність системності та динамічності в творчій діяльності. Важливе значення в творчій діяльності мають інтелектуальні можливості людини, а також якості та властивості особистості, які розвиваються у творчому процесі.

Для нас важливим є вивчення процесуальних особливостей творчості студентів стосовно навчання як форми художньо-трудової діяльності, спрямованої на створення об’єктивно або суб’єктивно нових цінностей. Причому, для цілей навчання актуально, щоб суб’єктивно нове створювалося студентами шляхом здійснення специфічних творчих процедур. Слід наголосити, що творчість не є прямолінійним і рівномірним рухом. Вона швидше нагадує рух у лабіринті, вихід з якого потребує мобілізації накопиченого студентом досвіду, встановлення ним нових зв’язків між засвоєними уявленнями, поняттями і образами. У цьому випадку, чим більшим буде запас накопичених знань й умінь, тим більш значущими стануть результати творчого процесу.

Для будь-якого дослідження творчого процесу, пов’язаного з певним видом діяльності, необхідно конкретизувати поняття “діяльність”, оскільки її специфічні види визначають характерні вимоги до здібностей та індивідуальних властивостей особистості. Під діяльністю нами розуміється процес, через який здійснюється зв’язок між суб’єктом і оточуючим середовищем. Саме за допомогою діяльності відбувається вирівнювання потреб людини і цього середовища.

Різноманітність видів діяльності зумовлює певні труднощі, адже відбір її специфічних ознак стає достатньо складним або й навіть неможливим до того часу, поки не буде проведена детальна класифікація конкретних функцій і доведений зв’язок між цими функціями та потребами діяльності. У психології діяльність трактується як складне системне динамічне утворення, послідовність чітких дій, якій притаманна певна операційна структура. Найбільш близькою для творчої художньо-трудової діяльності є структура, запропонована О. Леонтьєвим, який вважає головними її складниками: потреби; мотив, який спонукає до діяльності; мету; засоби, за допомогою яких ця діяльність здійснюється; результат [4]. При цьому, підґрунтям для творчості вчений вважає мотивовану діяльність, до складу якої входять цілеспрямовані та взаємозв’язані дії (операції), що забезпечують використання наявних умов і засобів для досягнення результату діяльності при орієнтовній, виконавській та контролюючій її частині. Дії або операції, на думку О. Леонтьєва, – це цілеспрямований процес, що зумовлюється не лише метою, а й мотивом діяльності в цілому, яку реалізує ця дія. Тут, зазвичай, кожна дія характеризується проміжною метою, яка підпорядкована загальній меті діяльності [4].

Будь-яка діяльність достатньо складне і взаємопов'язане утворення, в яке включені майже усі якості особистості, у т. ч. здібності. Причому, компоненти, що складають діяльність, знаходяться в постійних взаємозв'язках і трансформаціях, особливо якщо вона спрямована на творче перетворення людиною матеріального або духовного продукту. З цього погляду, діяльність – це творча зміна навколишньої дійсності на основі певного запасу у людини знань, умінь і навичок. З іншого боку, творчість є діяльністю, в результаті якої людина продукує нові, оригінальні твори, що мають суспільне значення. Потреба в творчій діяльності зумовлюється суспільною необхідністю в конкретному новому продукті. Саме це стимулює до виникнення творчої ідеї, задуму, служить спонукальною силою у творенні нового.

Як і будь-яка творча діяльність, створення декоративно-ужиткових виробів, передбачає розв'язання низки послідовних завдань, які чітко слідує одне за одним і в цьому ж порядку реалізуються. Порушення цієї послідовності, злагодженості дій зазвичай призводить до нівелювання творчого задуму, зниження художньо-естетичної цінності декоративно-ужиткового виробу. Творча художньо-трудова діяльність може здійснюватися лише після оволодіння студентами необхідним обсягом знань, умінь і навичок. Вона є особливим видом людської діяльності, в якій творчість є її підґрунтям, оскільки: 1) продуктом творчої художньо-трудової діяльності, її матеріалізованою формою є декоративно-ужитковий виріб; 2) процес створення, а також процес художньо-образного сприйняття є творчим процесом; 3) у процесі цієї діяльності розвиваються і формуються творчі здібності людини; 4) творча художньо-трудова діяльність ґрунтується на загальних принципах творчості та закономірностях творчого процесу.

Творча художньо-трудова діяльність існує і розвивається як система взаємопов'язаних між собою видів декоративно-ужиткового мистецтва, тобто форм, що історично склалися, мають здатність художньої реалізації життєвого змісту та розрізняються за способами їх матеріального втілення. Педагогічна наука, асимілюючи висновки інших наук, вивчає технологічний бік творчої художньо-трудової діяльності. Її сутність, як вищої форми самореалізації і самовираження творчого “Я” у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, виражена такими ознаками:

1) творча художньо-трудова діяльність – процес, пов'язаний з духовно-практичним освоєнням дійсності, який сприяє втіленню змісту діяльності в образній формі та забезпечує естетичне сприйняття дійсності;

2) творча художньо-трудова діяльність – соціально-психологічне явище, що визначає емоційно-естетичну активність студента, зумовлену пізнавально-оцінювальною мотивацією;

3) творча художньо-трудова діяльність – розвиває комплексну здатність студента до творчості, стимулює його до перетворення дійсності “за законами краси”;

4) творча художньо-трудова діяльність – це особливий вид творчої діяльності, в процесі якої студент саморозвивається, самореалізується, самовиражається, створюючи цінності, що мають як об'єктивно-суспільну, так і суб'єктивно-особистісну значущість;

5) творча художньо-трудова діяльність розвиває здатність студента до цілісного світосприйняття, проявами якого є відчуття ритму, форми, стилю та ін.;

6) творча художньо-трудова діяльність передбачає обов'язкове виконання студентом таких етапів: проектування, виготовлення й естетичної оцінки кінцевого творчого продукту – декоративно-ужиткового виробу.

Особливості розвитку творчої художньо-трудової діяльності студентів зумовлені певною специфікою, а саме: 1) творча художньо-трудова діяльність студентів здійснюється в умовах освітнього процесу ВНЗ, тобто провідною є обов'язкова навчально-пізнавальна діяльність; 2) процес навчання і процес розвитку під час творчої художньо-трудової діяльності тісно взаємозв'язані: з одного боку, навчання є підґрунтям для творчої діяльності, а з іншого – творча художньо-трудова діяльність є необхідною умовою

ефективності процесу навчання, адже сприяє зміні мотивації учіння, формує і розвиває емоційно-образну сферу, розкриває творчий потенціал тощо; 3) творча художньо-трудова діяльність спирається на освітній процес, який визначає характер, зміст і професійну спрямованість творчої діяльності; 4) творча художньо-трудова діяльність дає студентам можливість самореалізації та саморозвитку.

Використана література:

1. *Выготский Л. С.* Психология искусства [Электронный ресурс] / Л. С. Выготский ; под ред. М. Г. Ярошевского. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с. – Режим доступа : http://elibr.gnpbu.ru/text/vygotsky_psihologiya-iskusstva_1987/go,4;fs,1/
2. *Гилфорд Дж.* Три стороны интеллекта. Лекция, прочитанная в Стенфордском университете 13 апреля 1959 г. / Дж. Гилфорд // Психология мышления / под ред. А. М. Матюшкина. – М. : Прогресс, 1965. – С. 433-456.
3. *Крутецкий В. А.* Психология математических способностей школьников [Электронный ресурс] / В. А. Крутецкий . – М. : Просвещение, 1968. – 432 с. – Режим доступа : <http://edu-lib.net/matematika-2/dlya-studentov/krutetskiy-v-a-psiologiya-matematiches>
4. *Леонтьев А. Н.* Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
5. *Лернер И. Я.* Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 185 с.
6. *Ньюэлл А.* Процессы творческого мышления / А. Ньюэлл, Дж. С. Шоу, Г. А. Саймон. – М. : Прогресс, 1965. – 118 с.
7. *Пономарев Я. А.* Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.
8. *Солсо Р.* Когнитивная психология [Электронный ресурс] / Р. Солсо. – 6-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 589 с: ил. – (Серия “Мастера психологии”). – Режим доступа : http://yanko.lib.ru/books/psycho/solso=cognitive_psychology-6.ru=ann.htm
9. *Спиркин А. К.* В творческой силе человеческого разума. Посвящение в кн. Г. Гержинова. Наука и творчество. – М. : Прогресс, 1979. – 337 с.
10. *Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. П. Андрущенко. – К.-Х. : Корвін, 2005. – 672 с.*

Reference:

1. *Vygotskiy L. S.* Psihologiya iskusstva [Elektronniy resurs] / L. S. Vyigotskiy ; pod red. M. G. Yaroshevskogo. – М. : Pedagogika, 1987. – 344 s. – Rezhim dostupu : http://elibr.gnpbu.ru/text/vygotsky_psihologiya-iskusstva_1987/go,4;fs,1/
2. *Gilford Dzh.* Tri storony intellekta. Lektsiya, pročitannaya v Stenfordskom universitete 13 aprelya 1959 g. / Dzh. Gilford // Psihologiya myishleniya / pod red. A. Matyushkina. – М. : Progress, 1965. – S. 433-456.
3. *Krutetskiy V. A.* Psihologiya matematicheskikh sposobnostey shkolnikov [Elektronniy resurs] / V. A. Krutetskiy. – М. : Prosveschenie, 1968. – 432 s. – Rezhim dostupu : <http://edu-lib.net/matematika-2/dlya-studentov/krutetskiy-v-a-psiologiya-matematiches>
4. *Leontev A. N.* Deyatelnost. Soznanie. Lichnost / A. N. Leontev. – М. : Politizdat, 1977. – 304 s.
5. *Lerner I. Ya.* Didakticheskie osnovy metodov obucheniya / I. Ya. Lerner. – М. : Pedagogika, 1981. – 185 s.
6. *Nyuell A.* Protsessyi tvorcheskogo myishleniya / A. Nyuell, Dzh. S. Shou, G. A. Saymon. – М. : Progress, 1965. – 118 s.
7. *Ponomarev Ya. A.* Psihologiya tvorchestva i pedagogika / Ya. A. Ponomarev. – М. : Pedagogika, 1976. – 280 s.
8. *Solso R.* Kognitivnaya psihologiya [Elektronniy resurs] / R. Solso. – 6-e izd. – SPb. : Piter, 2006. – 589 s: il. – (Seriya “Mastera psihologii”). – Rezhim dostupu : http://yanko.lib.ru/books/psycho/solso=cognitive_psychology-6.ru.
9. *Spirkin A. K.* V tvorcheskoy sile chelovecheskogo razuma. Posvyaschenie v kn. G. Gerzhinova. Nauka i tvorchestvo. – М. : Progress, 1979. – 337 s.
10. *Filosofskiyu slovnyk sotsial'nykh terminiv / za zah. red. V. P. Andrushchenka. – К.-Kh. : Korvin, 2005. – 672 s.*

Оришанський Л. В., Ясеницький В. Е. *Сущность, специфика и признаки творческой художественно-трудова деятельности будущего учителя трудового обучения и технологий.*

Творческая художественно-трудова деятельность авторами рассматривается не только как аксиологический аспект процесса и результата эстетического воспитания, компонент

профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения и технологий, но и важная составляющая модели современного высшего педагогического образования.

В статье раскрыты философский, психологический и педагогический контексты понятий “творчество”, “творческий процесс”, “творческая деятельность” как сложных комплексных явлений, детерминированных социальными-психологическими предпосылками; рассмотрены объективный и субъективный аспекты процесса творчества; выявлена сущность, специфика, структура и признаки творческой художественно-трудовой деятельности. Усваивая в процессе творчества способы художественно-трудовой деятельности, студенты приобретают способность самостоятельно получать не только знание и умение, но и опыт организации творческого процесса. Потребность в творческой художественно-трудовой деятельности студентов предопределяется общественной необходимостью в конкретном эстетически совершенном декоративно-прикладном изделии, стимулирует возникновение у них творческих идей, оригинальных замыслов, служит побудительной силой в создании нового качественного продукта.

Ключевые слова: личность, творчество, процесс, деятельность, учитель трудового обучения и технологий.

Orshanskyy L. V., Yasyenytskyy V. E. Essence, specific and signs of creative artistically-labour activity of future teacher of the labour educating and technologies.

Creative artistically-labour activity is examined authors not only as a аксиологический aspect of process and result of aesthetic education, components of professional preparation of future teachers of the labour educating and technologies but also important constituent of model of modern higher pedagogical education.

The philosophical is exposed in the article, psychological and pedagogical contexts of concepts “work”, “creative process”, “creative activity” as the difficult complex phenomena, determined by psychological preconditions; the objective is considered and subjective aspects of process of work; essence, specific, structure and signs of creative artistically-labour activity, is educed. Mastering in the process of work methods artistically-labour students acquire ability independently to get not only knowledge and ability but also experience of organization of creative process. Requirement in creative artistically-labour activity of students of determined by a public necessity for the concrete esthetically perfect decoratively-applied good, stimulates an origin for them creative ideas, original intentions, serves as incentive force in creation of new quality product.

Keywords: personality, work, process, activity, teacher of the labour educating and technologies.

УДК 37.377.5

Павлиш Т. Г.

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З ТЕХНІЧНОГО КРЕСЛЕННЯ – НЕОБХІДНИЙ ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІЙНО МОБІЛЬНОГО ФАХІВЦЯ

В матеріалах статті обґрунтовано застосування робочих зошитів у навчальному процесі, розкрито особливості використання робочого зошита з друкованою основою у процесі вивчення курсу “Технічне креслення” при підготовці молодших спеціалістів техніків-технологів з приготування їжі спеціальності 5.05170101 “Виробництво харчової продукції”, як дидактичного засобу, що забезпечує ефективну організацію аудиторної та самостійної роботи студентів, самоконтроль в процесі оволодіння навчальним матеріалом, покращує якість навчання, підвищує його ефективність, сприяє реалізації інноваційних методів навчання, створює умови для формування професійної мобільності майбутніх фахівців, вдосконалює педагогічну діяльність викладача.

В статті розкрито мету, функції та структуру робочого зошита з лабораторних робіт з курсу “Технічне креслення” спеціальності 5.05170101 “Виробництво харчової продукції”. Викладено ефективність застосування робочих зошитів у навчальному процесі.

Ключові слова: науково-методичне забезпечення, робочий зошит, робочий зошит для лабораторних робіт з технічного креслення.